

Олена РУСИНА (Київ)

**КУПЧИНСЬКИЙ О. АКТИ ТА ДОКУМЕНТИ
ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА
XIII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIV СТОЛІТЬ:
ДОСЛІДЖЕННЯ. ТЕКСТИ. – ЛЬВІВ, 2004. – 1286 с.**

Останнім часом ми дедалі більше звикаємо до книжок-одноденок і відтак злободеннішими, ніж будь-коли, стають слова, якимось сказані Пушкіним: “В наше время главный недостаток отзывающийся во всех почти научных произведениях, есть отсутствие труда. Редко случается критике указывать на плоды долгих изучений и терпеливых разысканий”.

Виразним винятком на цьому невтішному тлі є щойно видрукуваний *opus magnum* відомого вченого й незмінного редактора “Записок Наукового товариства імені Шевченка” Олега Купчинського Книга, як зізнається сам автор, є результатом багаторічної копіткої праці, розпочатої ним ще у 1970-х роках усупереч сумнівам деяких науковців щодо доцільності такого починання, як виявлення, систематизація та публікація актів і документів Галицько-Волинського князівства.

Підстави для такого скептицизму зрозумілі. Не є секретом, що в зазначеному хронологічному періоді кількість автентичних галицько-волинських пам’яток мізерна, й до того ж їх значно менше, ніж відповідних фальсифікатів (за О. Купчинським, це співвідношення становить 14 до 26). Утім, і саме масоване фальшування певної джерельної традиції є вартим наукової уваги феноменом, що виявляє механізми функціонування історичної свідомості в окресленому регіоні. Тож публікація автором обох типів джерел видається доцільною й слушною.

Так само не викликає заперечень поданий у рецензованій книзі окремою рубрикою перелік згадок про акти та документи Галицько-Волинського князівства в синхронних і пізніших документальних пам’ятках. Скрупульозність, яку при цьому демонструє автор, продиктована зауваженням вище станом джерел тієї доби – хоч зрозуміло, за самими лише згадками не можна відрізнити фальсифікати від автентиків¹.

¹ У цьому зв’язку характерні розбіжності у тлумаченні згадок про князя Лева у привілеях Казимира III. Див. щодо них у рецензії: *Зазуляк Ю.* Нотатки на маргінесі сучасних російських досліджень з історії Галичини XIV–XVI століть (Деяко про грамоти князя Лева, перемиську шляхту та її генеалогію) // Український гуманітарний огляд – К., 2004. – Вип. 10. – С. 15–24.

Натомість спровокований тією-таки бідністю джерел підхід дослідника до літописних пам'яток навряд чи дістане одностайну підтримку фахівців, хоча й має історіографічні прецеденти. Йдеться про спробу відтворення дипломатарію галицько-волинських князів на підставі тексту Галицько-Волинського літопису, що при його укладенні, як наголошує Купчинський, активно використовувався князівський архів. На переконання автора, такий підхід уможливує реконструкцію “понад 60 листів, послань, звернень, записок тощо, які репрезентують епістолярний жанр галицько-волинського документального фонду XIII ст.”; усі ці пам'ятки “є не записами слів чи переказів послів (хоч і такі мають місце), а переважно скороченими копіями автентичних актів і документів”.

Проблематичнішим виглядає тлумачення О. Купчинським вихідних записів богослужбових книг як нетипових у жанрово-видовому значенні актів, що склалися укладачами чи переписувачами після завершення праці. Це дає змогу дослідникові додати до галицько-волинського дипломатарію колофони Євсевієвого та Галицького Євангелій, а також ще двох пам'яток, чия належність до місцевої писемної традиції є суто здогадною. Однак, якщо проводити цей принцип послідовно, варто збільшити наявний у книзі перелік ще на декілька записів².

Утім, попри свою фундаментальність, дослідження не претендує на вичерпність, маючи, за твердженням автора, скромнішу мету: “подати читачеві тексти актів і документів Галицько-Волинського князівства та все, що відомо про них на сьогодні, і тим самим посприяти процесові поглибленого вивчення епохи”. Тож варто відзначити декілька публікацій, котрі безпосередньо стосуються окресленої проблематики і мають бути враховані при подальшому її студіюванні. Це, передусім, стаття відомого російського дослідника Б. М. Флорі “Две грамоты князя Любарта” (опубл.: Древнейшие государства Восточной Европы. 1998. – М., 2000. – С. 250–254), де йдеться про документи, що згадуються О. Купчинським на с. 683–697, 837–838, 931–935: втрачену нині грамоту про заснування у Луцьку єпископської катедрі й сумнівний щодо своєї автентичності акт надання цій катедрі низки прав та маєтностей, навколо якого вже не раз ламали списи науковці.

Варта уваги й ще одна невелика за обсягом стаття Б. М. Флорі: О церковном землевладении в Галицко-Волынской Руси // Восточная Европа в исторической ретроспективе. – М., 1999. – С. 252–257. Тут містяться цікаві спостереження щодо наявних у джерелах XV–XVI ст. посилань на акти пожалувань Любарта, Романа Мстиславича та Василька Романовича.

Брак згадок про ці публікації у рецензованій праці зайвий раз унаочнює істотне послаблення наукових контактів між українським і російським академічним середовищем упродовж останніх років. Тим часом російські колеги, не

² Див.: Столярова Л. В. Свод записей писцов, художников и переплетчиков древнерусских пергаменных кодексов XI–XIV веков – М., 2000. – № 105, 121; Гальченко М. Г. Записи писцов в датированных древнерусских рукописях XIII–XV вв. // Palaeoslavica. – 2003. – Vol. 11. – P. 97. – № 92, 128.

втрачаючи інтересу до галицько-волинських сюжетів, подеколи підносять несподівані сюрпризи; маємо на увазі оприлюднені декілька років тому оригінальні галицькі грамоти із колекції Томаша Неводничанського³. Йдеться про надзвичайно цікавий документальний комплекс, званий “архівом Кміт”, що становив фамільну власність графа Альфреда Потоцького, нині він зберігається у м. Бітбурзі у Німеччині і, власне, тільки зараз стає надбанням історичної науки.

Підсумовуючи зауважимо, що поява рецензованої праці є важливою подією для розвитку історичної науки в Україні. Вона є цінною *per se* і водночас, без сумніву стимулюватиме подальші наукові пошуки в окресленій царині.

³ Див.: Молдован А. М. Пять новых найденных украинских грамот конца XIV – начала XV в. // Лингвистическое источниковедение и история русского языка. – М., 2000. – С. 261–276.